

Verslag van de meerdaagse SWG-excursie naar Dale (Wales) van 7 tot 13 april 2009 (deel 1)

Nathal Severijns

Acht jaar na de meerdaagse excursie naar Dale, in het zuidwesten van Wales (Severijns, 2003), trokken we opnieuw naar diezelfde plaats. Weer logeerden we in het historische Dale Fort, dat nu dienst doet als "Field Center". Een aantal onder ons waren er in 2001 ook bij geweest en we keken er al naar uit om de locaties waar we toen geweest waren opnieuw te bezoeken en een vergelijking te maken met de soortenlijsten van toen.

Dale ligt in South Pembrokeshire. Een groot deel van deze streek maakt deel uit van het Pembrokeshire Coast National Park, het enige kustgebonden nationale park in Engeland en Wales, en tevens het kleinste van alle nationale parken. Het herbergt heel wat mooie landschappen die variëren van hoge kliffen tot uitgestrekte zandstranden, met zowel beschermde inhammen als sterk geëxposeerde rotskusten. Ideaal dus voor een grote variatie aan mariene organismen. Tegelijk behoren ook een aantal eilanden voor de kust tot het park. Enkele daarvan, zoals Skomer Island, zijn zelfs van internationaal belang omwille van de grote en rijke populaties zeevogels, en de kolonies zeehonden die er voorkomen. De streek heeft tenslotte ook een rijk cultuurhistorisch verleden: Kelten, Saksen, vroege christenen en Vikings, allen lieten ze hier hun sporen na. En legendes vertellen dat ook Koning Arthur in deze streek vertoefd zou hebben ...

Het was vroeg uit de veren die eerste dag (zo rond 4 uur voor wie die uit het binnenland moest komen) want rond 7 uur moesten we al in Calais zijn, voor de overtocht met de ferryboot. Iedereen was er op tijd, al diende één iemand wel met de Britse immigratiepolitie in Calais te onderhandelen om zonder zijn paspoort toch met de boot mee te mogen ... Na de rustige overtocht bij een vrij kalme zee, hadden we bij aankomst in Dover wel nog een rit van bijna 7 uur met de auto voor de boeg.

Bij aankomst in Dale kwam alles nog heel bekend voor. Het kleine dorp aan de baai van Black Rock; de smalle en steile weg die vanaf het einde van de baai, door het groen, langzaam naar boven kronkelt; en dan plots: Dale Fort, met zijn dikke muren en zijn zware houten toegangspoort. Het fort werd in 1856 gebouwd op een grote vooruitstekende en hoge landtong, met ruwe kliffen. Vanuit het fort heb je prachtige uitzichten over de wijde omgeving, en voor de vroege opstaanders waren de zonsopgangen er gewoonweg prachtig. Wie er acht jaar geleden ook al bij waren, hoorden met enige tevredenheid dat de klok in de keuken die het begin van de

maaltijden aankondigt nog steeds gebruikt werd. En 's morgens was er ook nog steeds dat geweldige "English breakfast". In de namiddag en 's avonds konden we verpozen in de living, waar heel wat afgelachen werd. Eén avond, tenslotte zijn we boven op de heuvel naast het fort geklommen. Daar hebben we met verschillende verrekijkers op statief de sterrenhemel afgestruind op zoek naar mooie objecten: open sterrenhopen, bolhopen en nevels ...

Met de vele regendagen van ons verblijf in 2001 nog levendig in het geheugen werd beslist om naar Skomer Island te gaan zodra er zonnig en stabiel weer zou worden aangekondigd. Op Skomer komt er immers alleen maar lage plantengroei voor en is er zo goed als nergens beschutting tegen regen en wind. Al de eerste ochtend bleek het zonnig en mooi te zijn en dus werd er niet geaarzeld. Skomer Island, dat met de boot vanuit St. Martin's Haven bereikt wordt, is een natuurreservaat en een thuis voor heel wat zeevogels. De begroeiing is er erg schraal, maar de lucht van prima kwaliteit zoals bleek uit het groot aantal korstmossen die er voorkomen (we vonden 14 verschillende soorten). Op het eiland staat maar één gebouw, een grote boerderij, die nu door de conservator bewoond wordt. Een wandeling rond het eiland voert je langs plekken waar je, je soms tientallen meters boven de zee bevindt en beneden de zeehonden kan zien liggen zonnen op rotsen die boven het water uitsteken, en andere plaatsen waar je een adembenemend uitzicht hebt op de kliffen waartegen honderden zeekoeten en een aantal alken zitten. Op het eiland zelf zijn grote delen van de bodem volledig omgewoeld door de papegaaiduikers die in 'holen' in de grond leven. Tenslotte zie je naar het einde van de wandeling beneden op een keienstrand een kolonie van wel een honderdtal zeehonden liggen zonnen.

Op donderdag 9 april zijn we de baai in Dale zelf, bij Black Rock, gaan bemonsteren. Bij laag water valt een groot deel van de inham droog en blijft er een grote zandvlakte achter, waarvan een deel erg modderig is en bezaaid is met grotere en kleinere rotspartijen en stenen. Deze plaats bleek vooral rijk aan wieren en tweekleppigen. Dit bleek één van de meest soortenrijke plaatsen die we bezocht hebben te zijn, met ongeveer 140 verschillende waargenomen soorten, een tiental meer dan in 2001. Opvallend waren de vondsten van een 5 meter lange (jawel !) snoerworm *Lineus longissimus*, een levend exemplaar van de worm *Phascolion strombi* die leefde in een lege penhoren *Turritella communis*, de borstelworm *Sabella pavonina* met de mooie, gekleurde waaierkrans die hier algemeen voorkomt, drie levende penhorens *Turritella communis*, verschillende soorten naaktslakken: *Goniodoris nodosa*, *Aelidia papillosa*, *Acanthodora pilosa* en *Archidoris pseudoargus*, levende dekselhorens *Tricolia pullus*, scheefhorens *Lacuna vincta*, bleke scheefhorens *Lacuna pallidula*, en Noordse rotsboorders *Hiatella arctica*, levende scheve hartschelpen *Parvicardium exiguum* en melkwitte cirkelschelpen *Loripes lacteus*, de korstmosschelp *Lasaea rubra* in het

korstmoss *Lichina pygmaea*, verse doubletten van de geplooidde zonnenschelp *Gari fervensis*, van de golfschelp *Thyasira flexuosa*, en van de dichtgestreepte Artemisschelp *Dosinia lupinus*, en losse kleppen van de Noordkromp *Arctica islandica*, en tenslotte een tros eiersnoeren van de pijlinktvis *Loligo spec.*

Terug bij het fort vonden we later die namiddag, aan de voet van de rots waarop Dale Fort gebouwd is, ook nog grote aantallen van de gewone streephoren *Cingula cingillus*. Op zoek naar landslakken in het fort en tegen de helling waarop het fort gebouwd is vonden we vooral *Clausilia bidentata*, *Monacha granulata* (een soort die op het Europees vasteland enkel in Trébeurden in Bretagne voorkomt), *Discus rotundatus*, *Cepaea nemoralis* en *Helix aspersa*.

Op vrijdag 10 april hebben we Castlebeach Bay bemonsterd, een kleine inham net ten zuiden van de rotspunt Dale Point waarop het fort gelegen is. Deze eerder kleine inham - slechts een honderdtal meters breed - is aan beide zijden rotsachtig. Terwijl de noordzijde sterk geëxposeerd is, is de zuidkant juist erg beschermd waardoor daar beduidend meer soorten voorkomen. Ook hier noteerden we in totaal ongeveer 140 soorten, 30 meer dan in 2001. De wieren en de mosdiertjes waren er erg goed vertegenwoordigd, met elk ongeveer 30 soorten. Opvallende aanwezigen hier waren onder andere levende exemplaren van de witte pantserkeverslak *Ischnochiton albus* en de bruine sponshoren *Cerithiosos tubercularis*, en van de micromollusken de slanke gordelhoren *Onoba aculeus*, de atoomslak *Omalogyra atomus*, de dropslak *Rissoella diaphana*, de zeeposthoren *Skeneopsis planorbis*, de geribde gordelhoren *Onoba semicostata*, de geknotte oublietoren *Retusa truncatula*, en de kleine drijfhoeren *Rissoa parva*, allemaal in roodwieren. Verder opnieuw de korstmosschelp *Lasaea rubra*, een levende gebochelde streepchelp *Musculus discors*, levende schilferige dekschelpen *Pododesmus squamula* tegen de stenen, verschillende soorten krabben en een levende veerster *Antedon bifida*.

Op zaterdag 11 april viel het laag tij al in de latere namiddag. Daarom trokken we in de voormiddag naar St. Davids. Dit kleine stadje is genoemd naar de beschermheilige van Wales die daar in de 6de eeuw een klooster gesticht heeft en later aartsbisschop werd. Van de kerk uit de 6de eeuw is er niets bewaard gebleven. De huidige kathedraal dateert uit de tijd van de Noormannen, en werd daarna vaak gerestaureerd en verbouwd. Ze ligt in een rustig, groen dal aan de rand van het typische stadje. Naast de kathedraal ligt de indrukwekkende ruïne van het paleis van de bisschoppen, dat uit de 14de eeuw stamt. Onderweg van St. Davids naar St. Brides Haven zijn we even gestopt in het kleine dorpje Little Haven, waar we onze picknick hebben opgegeten op het strand. De zee heeft er een opvallend grote grot (met een diameter van ongeveer 10 meter) in de klif uitgespoeld, echt indrukwekkend. In en rond de poelen bij deze grot vonden we levende

zaagjes *Donax vittatus*, enkele verse exemplaren van de penhoren *Turritella communis* en een paar verse doubletten van het groot tafelmesheft *Ensis siliqua*.

In St. Brides Haven ligt er vlak naast de parking een kerkje met daarnaast een oud kerkhof vol oude grafkruisen, allemaal weelderig begroeid met korstmossen. Ook op de rotsen vonden we een grote verscheidenheid aan korstmossen. Met in totaal 20 verschillende soorten, was dit voor korstmossen de meest soortenrijke plek die we tijdens deze meerdaagse bezocht hebben. De kustlijn in St. Brides Haven is zeer rotsachtig met vele getijdenpoelen op verschillende niveaus. Dit zorgt altijd voor een rijke en gevarieerde fauna: we vonden in totaal ongeveer 120 soorten, waarvan 35 soorten wieren. Opvallend daarbij waren het bruinwier *Alaria esculenta*, en de roodwieren *Hypoglossum woodwardii* (tongwier), *Membranoptera alata*, *Gastroclonium ovatum* en *Ptilota plumosa*. Verder enkele levende exemplaren van de oranje spons *Hymeniacydon perleve*, opnieuw grote aantallen van de zeeposthoren *Skeneopsis planorbis*, naast enkele levende gebochelde streepschelpen *Musculus discors* en gemarmerde streepschelpen *Musculus marnoratus*.

Op zondag 12 april zijn we eerst een wandeling gaan maken in de Salt Marches in Dale, een slikken- en schorregebied langs een kleine rivier die uitmondt in de baai van Dale. In de namiddag zijn we dan naar Marloes Sands getrokken, waar we goede herinneringen aan hadden uit 2001. Op het ongeveer 2 km lange zandstrand voor de hoge zandkliffen komen hier indrukwekkende rotspartijen voor met soms zeer grillige vormen. Vooral bij tegenlicht levert dit een prachtig zicht en mooie plaatjes. Het strand was overspoeld door Britten die van het eerste mooie lenteweer, en dan nog op een zondagnamiddag, gebruikt maakten om de zee en het strand te gaan opzoeken. Velen waren bovendien erg zomers gekleed waardoor wij met onze excursiekledij zelfs een beetje uit de toon vielen. Het aantal soorten dat we hier vonden was helaas teleurstellend, al bleek het wel een boeiende plek voor wieren. Leuke vondsten hier waren toch wel de gestreepte alikruik *Littorina nigrolineata* en de kleine horen *Rissoa labiosa*, beide levend.

In totaal vonden we tijdens deze week ongeveer 360 verschillende soorten. Hierbij waren 53 soorten korstmossen, 56 soorten wieren (waaronder 31 roodwieren), 110 soorten mollusken (65 soorten gastropoda en 41 soorten tweekleppigen) en 41 soorten mosdiertjes/bryozoa. Ter vergelijking, in 2001 hebben we ongeveer 340 soorten waargenomen, waaronder toen 80 soorten mosdiertjes (ditmaal is er wel iets minder aandacht aan de mosdiertjes besteed), en met verder ook de wieren en de mollusken als de andere grote groepen met veel waargenomen soorten. De korstmossen zijn in 2001 niet bekeken geweest.

De lijsten van de mosdiertjes en de korstmossen geven we apart in de twee volgende tabellen. In het volgende nummer van de Strandvlo volgt de overzichtslijst voor de andere groepen.

Tabel 1. Overzicht van de mosdiertjes

09 april - Dale Black Rock

<i>Escharoides coccinea</i>	op aangespoeld bruinwier
<i>Membranipora membranacea</i>	op aangespoeld bruinwier
<i>Electra pilosa</i>	op Laminariavoet
<i>Schizomavella linearis</i>	op St-Jacobsschelp
<i>Conopeum reticulum</i>	op steen
<i>Cryptosula pallasiana</i>	op steen
<i>Flustrellidra hispida</i>	talrijk op <i>Fucus serratus</i>
<i>Alcyonidium polyoum</i>	talrijk op <i>Fucus serratus</i>
<i>Umbonula littoralis</i>	op rotsen

09 april - Milford Haven

<i>Bugula flabellate</i>	op fuik
<i>Electra pilosa</i>	op fuik
<i>Bicellariella ciliate</i>	op fuik
<i>Scrupocellaria scruposa</i>	op fuik

10 april - Castlebeach Dale

<i>Electra pilosa</i>	op Iers mos
<i>Umbonula littoralis</i>	op stenen
<i>Escharoides coccinea</i>	op stenen
<i>Schizomavella linearis</i>	op stenen
<i>Flustra foliacea</i>	los in een vissersboot
<i>Hydrallmania falcata</i>	los in een vissersboot
<i>Crisia eburnea</i>	op de <i>Flustra foliacea</i>
<i>Escharella immersa</i>	op schelp uit de vissersboot
<i>Penetrantia concharum</i>	boorsporen in schelp
<i>Immergentia suecica</i>	boorsporen in schelp
<i>Spathipora spec.</i>	boorsporen in schelp
<i>Porella concinna</i>	op kamschelp uit de vissersboot

Fenestrulina malusii
Neolagenipora collaris
Puellina innominata
Aetea spec.
Electra pilosa
Tubulipora liliacea
Chorizopora brongiartii
Disporella hispida
Escharella variolosa
Callopora dumerellii
Scrupocellaria scruposa
Microporella ciliata
Schizomavella cf teressae
Escharella ventricosa
Schizomavella auriculata

11 april - St-Brides Haven

Umbonula littoralis
Electra pilosa
Flustrellidra hispida
Celleporina hassalli
Callopora lineata
Cellepora hyalina
Electra pilosa
Celleporina hassalli
Bowerbankia gracilis
Aetea anguinea
Haplopoma graniferum
Flustrellidra hispida
Schizoporella unicornis

12 april - Marloes Sands

Electra pilosa
Flustrellidra hispida
Celleporina hassalli

op kamschelp uit de vissersboot
 op kamschelp uit de vissersboot
 op kamschelp uit de vissersboot
 op kamschelp uit de vissersboot
 op kamschelp uit de vissersboot
 op kamschelp uit de vissersboot
 op kamschelp uit de vissersboot
 op kamschelp uit de vissersboot
 op kamschelp uit de vissersboot
 op kamschelp uit de vissersboot
 op kamschelp uit de vissersboot
 op kamschelp uit de vissersboot
 op kamschelp uit de vissersboot

op stenen
 op wieren
 op wieren
 op steel van groot bruinwier
 talrijk op riemwiervoetjes
 talrijk op riemwiervoetjes
 op riemwiervoetjes
 op riemwiervoetjes
 op riemwiervoetjes
 op riemwiervoetje
 op riemwiervoetje
 op riemwiervoetje
 op Patella

zeer talrijk op riemwiervoetjes
 talrijk op riemwiervoetjes
 talrijk op riemwiervoetjes

De volgende tabel geeft een overzicht van de korstmossen die tijdens de meerdaagse werden waargenomen. Meer informatie over korstmossen en foto's van een aantal van de vermelde soorten vind je in Poeck (2009, 2010).

De afkortingen voor de vindplaatsen in de tabel staan voor:

SKM = Skomer Island
 DAL = Dale
 CSB = Castlebeach Bay
 BDH = Broad Haven
 CYE = Cwm-yr-eghwys
 SBH = St. Brides Haven
 MLS = Marloes Sands

Tabel 2 - Overzicht van de kostmossen

			SKM1	SKM2	DAL1	DAL2	CSB	BDH1	BDH2	CYE	SBH1	SBH2	MLS
TEPHROMELA	ATRA	Zwarte schotelkorst		X		X				X	X		
OPEGRAPHIA	ATRA	Zwart schriftmos			X			X					
PUNCTELIA	BORRERI											X	
DIPLOICA	CANESCENS	Kauwgommos					X						
DIPLOICIA	CANESCENS	Kauwgommos				X							
FLAVOPARMELIA	CAPERATA	Bosschildmos		X				X	X			X	
LICHINA	CONFINIS									X			
ENTEROGRAPHIA	CRASSA						X						
RAMALINA	CUSPIDATA				X								
LECANORA	DISPERSA										X		
PHYSCONIA	DISTORTA											X	
LECIDELLA	ELAEOCHROMA						X						
RAMALINA	FARINACEA				X								
CALOPLACA	FLAVESCENS							X					
LECANORA	GANGALEOIDES							X					
RHIZOCARPON	GEOGRAPHICUM	Gewoon landkaartmos	X										
PYRENOCOLLEMA	HALODYTES	Zeepokkorst					X						X
PHYSCONIA	LEPTALAEA											X	
PHYSCIA	LEPTOLEPA											X	
PARMELIA	LOXODES			X									
PYRENULA	MACROSPORA						X						
VERRUCARIA	MAURA	Zwarte zeestoppelkorst						X					X
CALOPLACA	MARINA						X	X					
CALOPLACA	MARITIMA							X					
CALOPLACA	MICROTHALLINA							X					
VERRUCARIA	MUCOSA						X						
CALOPLACA	OCHRACEA											X	
LECIDELLA	OCHROCHROMA							X					
PARMELIA	OMPHALODES			X									
OCHROLECHIA	PARRELLA	Steenandpastakorst		X		X	X	X		X	X		
XANTHORIA	PARIETINA	Groot dooiermos				X	X	X			X		
PARMOTREMA	PERLATUM			X									
HYPOGYMNA	PHYSODES							X	X				
LECANORA	POLYTROPHA	Geelgroene schotelkorst										X	
EVERNIA	PRUNATI								X				

PERTUSARIA	PSEUDOCORALLINA	Kapjesspeldenkussentje	X						X
XANTHOPARMELIA	PULLA	Donkerbruin dijkschildmos	X						
EVERNIA	PURASTRI			X				X	
LICHINA	PYGMAEA						X		
RIMALIA	RETICULATA		X						
ANAPTYCHIA	RUNCINATA	Zeedakpanmos	X						
LECANORA	RUPICOLA	Dijkschotelkorst							X
PARMELIA	SAVATILIS								X
CALOPLACA	SAXICOLA								
RAMALINA	SILIUOSA	Gewoon kusttakmos	X	X			X		X
PHAEOGRAPHIS	SMITHII						X		
CALOPLACA	SP.							X	
PORPIDIA	SP.				X				
USNEA	SP.						X	X	
BUELLIA	STELLULATA								X
BUELLIA	SUBDISIFORMIS		X				X		
PARMELIA	SULCATA						X	X	X
CALOPLACA	THALINCOLA						X		
XANTHOPARMELIA	SP.	Groot schildmos	X						

Als afsluiter past nog een welgemeend dankjewel aan iedereen die heeft meegeholpen met het samenstellen van de soortenlijst (speciale dank aan Jacqueline en Hans voor de lijst met de korstmossen en aan Hans voor de lijst met de mosdiertjes), en voor de aangename sfeer die er weer heerste.

Literatuur

- POECK, J., 2009. Korstmossen, een nieuw onderwerp binenn de SWG? Deel I. De Strandvlo, 29(4): 120-127.
- POECK, J., 2009. Korstmossen, een nieuw onderwerp binenn de SWG? Deel II: Waarnemingen tijdens de meerdaagse SWG-excursie naar Wales 2009. De Strandvlo, 30(1): 5-9 + 4 platen.
- SEVERIJNS, N., 2003. Versalg van de reis naar Dale, Wales (6 tot 13 april, 2001). De Strandvlo 23(4): 134-151.

**Buizegemlei III
2650 Edegem**